

Василь Пришляк

ЗНИКЛИЙ ХУТІР: МАЛОВІДОМІ СТОРІНКИ ІСТОРІЇ

Тернопільський державний медичний університет
ім. І.Я. Горбачевського

Заснування хутора Грицайка [1:88] (протяжність – понад 3 км), що неподалік с.м.т. Козлів (тепер Козівський район Тернопільської обл.) сягає XVIII століття. Назва походить за прізвиськом першого поселенця – Грицай.

До Другої світової війни налічувалося близько 100 осель. Чисельно переважали мешканці польської національності. Спілкувалися хуторяни українською мовою, однак міжнаціональні стосунки були напруженими. Різдвяні, великодні та інші греко-католицькі свята поляки демонстративно нехтували: возили гній у поле, молотили збіжжя, рубали дрова тощо. Відповідно чинили українці в дні римо-католицьких свят.

На хуторі діяла початкова школа (орендоване приміщення приватної хати) з польською мовою навчання. Мовлене будь-яке українське слово викликало шалений спротив.

Тяжко жилося українцям під польською, більшовицькою та німецькою окупаціями. На тлі загострення стосунків між польською та українською громадами, пожвавився національний дух... На околиці хутора, на місці криївки, де в нерівному бою з військами НКВС загинули повстанці, у часи незалежності України насипано могилу, вивершену березовим хрестом (мал. 1).

Після Другої світової війни Грицайка також стала тереном спротиву окупантам: удень правили гарнізонні та частини військ НКВС, уночі – вояки УПА. Через Грицайку проходив партизанський тракт: північ-південь. Навесні 1945 р., у день

свята Трьох святих, відбувся запеклий бій: загинули люди, спалено хати, багатьох заарештовано.

Серед учасників національно-визвольних змагань — чимало мешканців хутора Грицайки. Наводимо далеко неповні біографічні дані хуторян-борців.

КОМОНЬКА Григорій Костянтинович, 1919 р.н., член ОУН-УПА, загинув у 1947 році. Разом з Григорієм в криївці загинули Данило Сікорський (родом з Івано-Франківщини) та партизан на псевдо «Орлик». Енкаведисти закопали їхні тіла в ямі з-під картоплі. Згодом симпатики ОУН-УПА перепоховали їх в с. Цицори. Родину Комоньки вивезли на Сибір. На місці криївки селяни с. Цицори та хутора Грицайки насипали могилу, встановили березовий хрест, посвятили, відправили панахиду 14 жовтня 1994 року (фото. 1).

Фото 1. Посвята могили 14 жовтня 1994 р.

ЗАХАРКІВ Ганна Олексіївна (фото 2), 1926 р.н., народилася в смт Козлові в національно-патріотичній

багатодітній родині. Проживала на Грицайці. Ще юнкою долучилася до громадсько-політичної праці. Член ОУН-УПА,

*Фото 2. Ганна Захарків
(1961 р.)*

псевдо – «Нуся». В 1942-1944 рр. пройшла військово-ідеологічний вишкіл, конспірацію та зв'язкову справу, курси медсестер. З другої половини 1944 року – на нелегальному положенні в складі підпілля УПА, котре діяло на теренах Козівського, Козлівського та Зборівського районів. 19 грудня 1944 р. вперше арештована в селі Мала Плавуча. Через 3 міс. – втеча. Другий арешт – на Покрову в 1949 р. в с. Хоростець. Хлопці-бойовики на псевдо «Дзвін», «Колос», «Каня» та «Май» пішли на завдання. В криївці залишилися дві підпільниці для виготовлення листівок. Разом з Ганною була підпільниця Варвара Мельник, 1921 р.н., псевдо «Варця», родом з Хороброва. В руки енкаведистів потрапили живими. Ганна та її бойова подруга Варвара засуджені Тернопільським обласним НКВС на 25 років каторжних робіт і 5 років позбавлення прав. Покарання відбували в Комі АРСР (м. Інта), на вугільних шахтах. Ганна в 1986 р. повернулася в рідне село. Прописку отримала лише за часів незалежної України. Варвара померла, похована у Зборові.

Зараз Ганна проживає в Козлові. Незважаючи на вік, стан здоров'я, недоля не зламала її національного духу. Займається справами рідного села: організовує патріотичні заходи, доглядає могили патріотів, пам'ятник Т. Шевченку. Помешкання її охайне. На стінах кімнат – портрети Т. Шевченка, Л. Українки, Б. Хмельницького, Є. Коновальця, Р. Шухевича, С. Бандери, І. Франка, фотографії бойових побратимів,

вишитий «Заповіт». Все це нагадує хату-читальню або куток «Просвіти».

ЗАХАРКІВ Петро Олексійович, 1932 р.н. (фото 3) (брат

*Фото 3. Петро Захарків
(1961 р.).*

Ганни Захарків), симпатик ОУН-УПА. В полі, на віддалі 150 м від їхньої садиби, була глибоко законспірована криївка, вхід якої починався зі стебника. До 1948 р. там жили повстанці. Поряд з іншими членами родини, Петро забезпечував їх усім необхідним. У 1950 р., за зв'язок з підпіллям, збір продуктів, медикаментів, грошей, одягу, засуджений на 25 років каторжних робіт і 5 років позбавлення волі. Сексот-сусід на очній ставці підтвердив зв'язок Петра з повстанцями.

На щастя, вороги криївки не знайшли. Повстанці її покинули й подалися в Карпати. Покарання Петро відбував в Кемеровських таборах. Повернувся в Україну у 1978 р., жив на Київщині у Вижгородському районі. Помер у 1988 р., похований у с. Лютіш.

*Фото 4. Михайло Лихач
(1955 р.).*

ЛИХАЧ Михайло Олексійович, 1927 р.н.(фото 4), симпатик ОУН-УПА. Його родина в 1945 р. переселена з Польщі. Старший брат Дмитро в складі дивізії «СС Галичина» воював під Бровами. Їхню хату часто навідували повстанці. Родина надавала їм посильну допомогу. Михайло працював у клубі художником, далі – директором кінофікації. У жовтні 1948 р. арештований

Козлівським НКДБ за зв'язок з повстанцями. Засуджений на 25 років каторжних робіт і 5 років позбавлення волі з конфіскацією частки сімейного майна. Покарання відбував в Кемерово, Омську. Реабілітований в 1955 р. Після повернення додому працював на спиртзаводі, в комунгоспі. Помер у 1986 р. Похований у Козлові.

В доступній літературі, включаючи багатотомний літопис ОУН-УПА, ми не знайшли спогадів про діяльність українського підпілля на хуторі Грицайка. Сподіваємося, публікація зменшить «білих плям» про правдиву історію тих буремних часів.

В наші дні на хуторі залишилися лише кілька родин, переважно самотніх старих осіб. Зникло з карти Подільського краю, як і багато інших, хуторянське поселення.

Література

1. Алфавітний покажчик населених пунктів, об'єднаних з іншими поселеннями, а також включених у смугу міст і селищ міського типу // Тернопільська область: Адміністративно-територіальний поділ на 1 січня 1983 року. – Львів: Каменяр, 1983. – 120 с.